

Міжвід. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12 серп. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 132–135.

6. Юнацький О. В. Криміналістичне моделювання пізнавальної діяльності слідчого : автореф. дис. ... канд. юрид. наук за спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Запоріжжя, 2004. 20 с.

10. Коваленко А. В. Концептуальні засади використання цифрової 3D моделі як засобу пізнання та відображення ознак кримінального правопорушення. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. № 66. С. 420-430.

Макарова Олена Павлівна,

доцент кафедри криміналістики та судової експертології майор поліції Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент

Лисюк Артьом Миколайович,

здобувач вищої освіти Харківського національного університету внутрішніх справ

Мараховець Анна Сергіївна,

здобувач вищої освіти Харківського національного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ ПРЕЦЕДЕНТНОЇ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТАКТИКИ

Сучасний етап розвитку криміналістики характеризується зростанням ролі міжнародних стандартів у формуванні наукових підходів і практичних рішень, зокрема у сфері криміналістичної тактики. Одним із ключових чинників цього процесу є прецедентна практика Європейського суду з прав людини, яка істотно впливає на формування тактичних засад проведення слідчих (розшукових) дій, забезпечення прав людини та дотримання принципу змагальності у кримінальному провадженні. У контексті інтеграції українського правового простору до європейського правового поля важливим є вивчення впливу рішень ЄСПЛ на національну практику, у тому числі на

удосконалення криміналістичних підходів до збирання, перевірки та оцінки доказів. Як слушно зазначає Макарова О. П., міжнародний досвід, зокрема практика ЄСПЛ, відіграє значну роль у розвитку сучасних стандартів використання експертних висновків і спеціальних знань у кримінальному судочинстві, а також у формуванні нових моделей міжнародного співробітництва у сфері судово-психіатричних експертиз [3; 4].

Головним нормативно правовим актом, що визначає обов'язковість застосування рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), є саме Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Саме у 17 статті Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»[3], визначено що суд при розгляді будь-яких справ посилається на Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод [4] та практику ЄСПЛ.

Виходячи з сказаного, ми можемо сказати, що рішення ЄСПЛ, входить до статусу джерела права для суддів, слідчого суддю та суду, що здійснює перевірку допустимості доказів у кримінальному провадженні.

Щодо кримінального провадження, то у статті 9 Кримінально процесуального кодексу України [5], прямо зазначає, що кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики ЄСПЛ.

Основою цього принципу є його безпосереднє застосування, особливо в криміналістичній тактиці. Тому надзвичайно важливо знайти правильний баланс між потребами слідства та захистом прав людини.

Криміналістичні тактики, а саме негласних слідчих дій за своєю природою є втручанням у приватне життя, і має відповідати вимогам законності та пропорційності, встановленим практикою ЄСПЛ та статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка чітко дає право на повагу до приватного і сімейного життя [3].

Кримінально процесуального кодексу України чітко регламентує проведення негласних слідчих дій саме у главі 21 Кримінально процесуального кодексу України. Так у статті 246 Кримінально процесуального кодексу України зазначено, що проведення негласних слідчих дій у кримінальному провадженні проводиться виключно на підставі слідчого судді або у невідкладних ситуаціях. Також стаття 252 і стаття 256

Кримінально процесуального кодексу України вимагає ретельного документування і фіксації, що є важливим тактичним прийомом, який спрямований на забезпечення достовірності і надійності доказів, щодо вимог практики ЄСПЛ для справедливого судового розгляду [4].

Вплив практики ЄСПЛ щодо провокації злочину є визначальним і безпосередньо стосується гарантій справедливого судового розгляду, що закріплено у статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3], має великий вплив. Вона змушує правоохоронні органи суворо дотримуватися статті 271 Кримінальний процесуальний кодекс України, де у частині 3 цієї статті прямо забороняє провокування особи на вчинення злочину з метою його подальшого викриття [3]. Ця норма є прямим втіленням прецедентів ЄСПЛ, який вимагає від правоохоронців діяти обережно та мати об'єктивні підстави для початку виконання службових обов'язків, щоб уникнути порушення права на справедливий суд.

Однією з справ ЄСПЛ, в яких було порушено ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3], ми можемо виділити справу «Денисюк та інші проти України» (Denysyuk and Others v. Ukraine), де застосувалися негласні слідчі дії, які не відповідали чинному законодавству. Порушення виникло через низку критичних недоліків, виявлених після того, як заявникам відмовили у розкритті інформації про прослуховування, посилаючись на таємність та знищення матеріалів. ЄСПЛ встановив, що втручання було незаконним, оскільки, воно не було доведено законності самих судових ухвал через відмову уряду надати до них доступ, що унеможливило перевірку обґрунтованості негласних слідчих дій і національне законодавство не містило чітких гарантій захисту адвокатської таємниці у разі випадкового перехоплення комунікацій, також була відсутня ефективна національна процедура пост-контролю для оскарження законності негласних слідчих дій після їх завершення. Таким чином, рішення «Денисюк та інші» зобов'язує Україну забезпечити не лише формальну наявність судового дозволу, а й адекватні процесуальні гарантії та прозорість у сфері таємного стеження [6].

Підводячи підсумки, ми можемо сказати, що українське законодавство в деяких моментах є не досконале, тому доцільно було б впровадити процедуру санкціонування операції, тобто ввести в практику процедуру, за якої слідчий суддя не лише дає

дозвіл на проведення негласних слідчих дій, але й затверджує конкретний план дій правоохоронця, щоб мінімізувати активну участь та підбурювання, забезпечуючи його переважно пасивну роль.

Список використаних джерел

1. Макарова О. П. Міжнародний досвід використання експертних висновків у кримінальному судочинстві. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2024. № 3(106). С. 207–218. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2024.3.17>

2. Макарова О.П. Міжнародне співробітництво у сфері судово – психіатричних експертиз: можливості для України. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2024. №3(33). С. 315–323. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.3.28>

3. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3477-15>.

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) : Конвенція від 04.11.1950 995_004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_004.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4651-17>.

6. «Денисюк та інші проти України» : практика ЄСПЛ https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/zakonodavstvo/Denisiuk_Ukraine.pdf.

Лісіцький Андрій Валерійович,

доцент кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, доктор філософії права

ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ЕКСПЕРТА У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО КАТАСТРОФ, СПРИЧИНЕНИХ ВІЙСЬКОВИМИ ДІЯМИ

Сучасний етап розвитку кримінального процесу в Україні визначається безпрецедентним зростанням кількості проваджень щодо катастроф, спричинених військовими діями: масові руйнування цивільної та критичної інфраструктури, вибухи,